

Sárosi-Márdirosz Krisztina

Jogi és hivatalos nyelvi terminológia fordító szakos egyetemi hallgatók számára. Egyetemi jegyzet és feladatgyűjtemény

Kolozsvár: Scientia Kiadó. 2023. 136 pp, ISBN 978-606-975-083-4

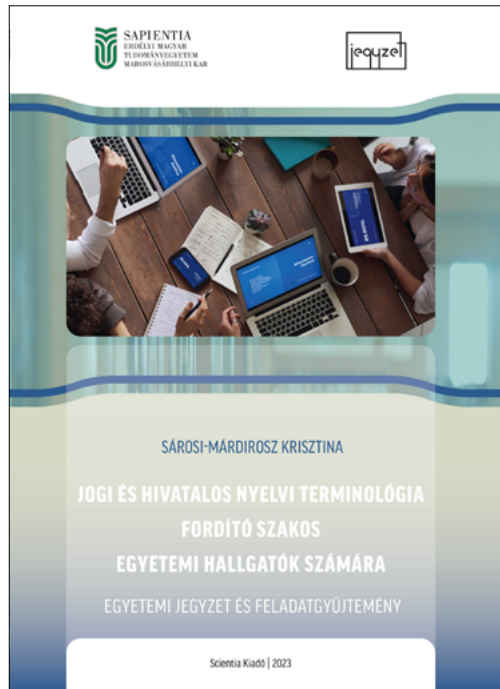
Fazakas Noémi

Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem, Marosvásárhelyi Kar,
Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék

E-mail: fazakasnoemi@ms.sapientia.ro

<https://orcid.org/0000-0003-2737-1875>

Sárosi-Márdirosz Krisztina, a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem oktatójának egyetemi jegyzete több szempontból is fontos vállalkozás. Egyrészt a kötet által érintett fogalmak és témakörök a Sapientia EMTE Marosvásárhelyi Karán működő fordító és tolmács szak tantervében szereplő több tantárgynak is szerves részei (*Bevezetés a terminológiába, Szaknyelvek, Gazdasági és jogi szakfordítás*). Másrészt – bár meglátásom szerint ezt a szerző nem hangsúlyozza minden fejezetben kellően – ezeket a fogalmakat és témaköröket legtöbbször romániai magyar kisebbségi kontextusban tárgyalja, így ebben a tekintetben a jegyzet és a benne fellelhető példaanyag, amelynek nagy része a szerző saját gyűjtése, valóban hiánypótló. A kötet elsősorban

Hivatkozás: Fazakas N. 2024. Sárosi Márdirosz K.: Jogi és hivatalos nyelvi terminológia fordító szakos egyetemi hallgatók számára. Egyetemi jegyzet és feladatgyűjtemény. *Fordítástudomány* 26. évf. 2. szám. 115–119.

DOI: <https://doi.org/10.35924/fordtud.26.2.10>

a román és a magyar jogi és hivatalos szaknyelvet és terminológiát összehasonlítva mutatja be a tárgyalt elméleti és gyakorlati kérdéseket. Ez azért is jelentős, mert a jegyzet olyan hallgatóknak íródott, akik a romániai felsőoktatási akkreditációs követelmények értelmében a képzésük során három munkanyelvvvel dolgoznak (román, magyar és angol/német). Ezt a szempontot a jegyzet címében is érdemes lett volna hangsúlyozni, bár a szerzői és a szerkesztői döntés érthető: már ebben a formában is egy igencsak terjedelmes címmel van dolgunk.

A kötet Sárosi-Márdirosz Krisztina tudományos és oktatói tevékenységének, valamint szakfordítói tapasztalatának összefonódásából született. Tudományos érdeklődése már korán a hivatalos fordítás irányába fordult, ebből született 2009-ben megvédett doktori dolgozata is, amelynek címe *Hivatalos fordítások problematikája (a román–magyar nyelvpár viszonylatában)*. Publikációiban és konferencia-előadásában jellemzően a romániai (erdélyi) magyar hivatalos regiszter kérdéseivel (Sárosi-Márdirosz 2015), a hivatalos szövegek fordításának jellegzetességeivel román–magyar viszonylatban (Sárosi-Márdirosz 2009, 2023), a magyar jogi nyelv és szakfordítás alakulásával mind általános, mind romániai magyar kontextusban (Sárosi-Márdirosz 2016, 2018), valamint a romániai magyar szaknyelvekben is tetten érhető kontaktushatásokkal (Sárosi-Márdirosz 2020) foglalkozik. Tudományos eredményei azért is különösen helytállóak, mert egyrészt saját hivatalos és jogi szakfordítói munkásságának gyakorlati tapasztalataira épít, másrészt azért, mert hasznosítani tudja azt a kapcsolatrendszert, amelyet az elmúlt évtizedek során a romániai (magyar) hivatali szféra, illetve a romániai és magyarországi jogásztársadalom képviselőivel alakított ki. A jelen egyetemi jegyzet pedig pontosan ezen eredmények bemutatása, a számos gyakorlati példa és a jól megválasztott, a szerző szóhasználatával élve „autentikus” szöveg miatt válik relevánssá a romániai magyar nyelvű fordítóképzés kontextusában.

A bevezetőben megfogalmazottak szerint a jegyzet egyik fő célkitűzése, hogy „a fordító szakos egyetemi hallgatók rövid betekintést nyerjenek a szaknyelvi és terminológiai kutatások elméleti hátterébe, majd megismerkedjenek a tárgyalt szakterületek terminológiájának fordítók számára releváns gyakorlati aspektusai-val” (11. old.). Ennek értelmében a jegyzet két nagy egységre tagolódik: az elsőben a szerző az általános szaknyelvi és terminológiai fogalmakat vezeti be, aztán részletesen bemutatja a jogi és hivatalos nyelv terminológiáját. A második, gyakorlati részben szám szerint 20 feladatlap található, amelyek a szerző szándéka értelmében a hallgatók elméleti ismereteinek kiegészítését, a terminológiai és szaknyelvi kompetenciáik fejlesztését hivatottak elősegíteni.

A jegyzet első része négy fejezetből áll, az elméleti alapvetés részletes bemutatását a 3. és 4. fejezet tartalmazza. Az első két rövid fejezetet tulajdonképpen bevezetőként is értelmezhetjük, amelyek felvillantják a szakmai nyelvhasználat sokszínűségének kérdéseit, valamint a szaknyelvekről szóló tudomány, a szaknyelvkutatás és a terminológia tudománya közötti összefüggéseket és különbségeket. Itt a szerző több alapfogalmat is bevezet és meghatároz.

A 3. fejezet az általános szaknyelvi és terminológiai ismeretekre összpontosít. A szerző a szakmai nyelvhasználat néhány ismertetőjegyének bemutatásával indít. Ebben a szerző tisztázza, hogy miben különbözik az ún. köznyelvi, általános kommunikáció és a szaknyelvnek nevezhető kommunikáció. Ez a kis bevezető alfejezet akár az 1. fejezet részeként is megállta volna a helyét, hiszen az is kitér a szaknyelvek és a köznyelv közötti kapcsolatra és eltérésekre. A 3. fejezet a szó-készlet, szókinccs és szakszókinccs fogalmainak meghatározásával folytatódik, ebben elsősorban a magyar nyelvű szakirodalomra támaszkodik (lásd pl. Kurtán 2003, Banczerowski 2003, 2004, Fóris 2005). Bár a szerző kitér arra, hogy „paradox módon magának a terminusnak sincs pontos meghatározása a tudományban”, és bemutatja a különböző szakirodalmi megközelítéseket (22–23. old.), ugyanott azt is tisztázza, hogy a jelen jegyzet keretében mit nevez terminológiának, és mit nevez terminusnak.

Heltai (2004) alapján áttekinti a terminusok jellemzőivel kapcsolatos elvárásokat, utána pedig röviden kitér a terminusok vizsgálatának etimológiai és lexikológiai dimenzióira, különös tekintettel a magyar nyelv gyakoribb és ritkább szóalkotási módjaira. A *Kölcsönzők, jövevényszavak és idegen szavak a magyar szaknyelvekben* című alfejezetben a szerző röviden összefoglalja a szókölcönzésnek a szaknyelvek vizsgálata és a terminológiatan felől releváns szempontjait, illetve kitér a jövevényszavak beépülésére a nyelv rendszerébe. Mivel ezek a kérdések romániai magyar viszonylatban különösen jelentősek, az itt tárgyalt fogalmakra és folyamatokra érdemes lett volna kicsivel több időt szánni, és bővebben meríteni azoknak a romániai magyar szerzőknek a munkáiból, akik ezeket a témákat akár nyelvtörténeti, akár lexikológiai megközelítésben már rendszeresen leírták (lásd pl. Fazakas 2007). A 3. fejezet a terminológiai szabványosítás, egységesítés és fejlesztés témakörével folytatódik, amiben a szerző a terminológiakutatás interdiszciplináris jellegét is megemlíti. A fejezet néhány ismétlődő kérdéssel zárul.

A 4. fejezet véleményem szerint a jegyzet egyik legkiforrottabb egysége, amelyben a szerző jól hasznosítja saját szakértelmét, korábbi kutatási eredményeit, valamint az érintett területeken való jártasságát. A fejezet a jogi és hivatalos nyelv általános jellemzésével indít, ami egyrészt alapos szakirodalmi áttekintést nyújt, másrészt az alapfogalmak meghatározásai mellett röviden bemutatja a jogi és hivatalos nyelvi regiszter egyszerűsítését célzó mozgalmakat az Egyesült Államokban és az Egyesült Királyságban. A fejezet részletesen tárgyalja az Európai Unió adminisztrációs szaknyelvének történetét és jellegzetességeit, és Dróth (2000) alapján áttekinti a legjelentősebb fordítási és nyelvhelyességi kérdéseket az EU adminisztratív és közigazgatási nyelvezetében. A fejezet a magyar jogi és hivatalos nyelv általános jellemzésével folytatódik, ugyanakkor a jogi nyelv kialakulásának néhány történeti aspektusát is érinti. A jogi nyelv változatainak rendszerezését konkrét terminológiai kérdésfelvetések követik, ahol a szerző részletesen és sok példával alátámasztva mutatja be a romániai és a magyarországi jogrend különbözőségének következményeit a jogi nyelvi fordításokban, a jogi nyelvi reáliák kér-

déskörét, illetve az egyes jogágak konkrét terminológiai vonatkozásait a román–magyar nyelvpár viszonylatában. Itt kitér a polgári jog, a kereskedelmi jog, a büntetőjog, a közigazgatási jog és az államigazgatás terminológiájának néhány jellemzőjére.

Saját gyűjtéséből származó példaanyagán mutatja be a román terminusok meghatározásait és azoknak magyar megfelelőit, és felsorakoztatja több olyan román terminus magyarátát és magyar megfelelőjét, amelyek a romániai magyar nyilvánosságban sokszor vitatottak. Ilyen például a *municipiu*, amelynek magyar megfelelőjeként a szerző a *municipium* alakot javasolja, és amelyet az erdélyi magyar sajtóban és fordításokban sokszor – hibásan – *megyei jogú városként* használnak. Egy másik kiemelendő példa a román *prefect* szó: a szerző meghatározásában „A megye élére a kormány által kinevezett kormánytisztviselő (általában a kormánnyal azonos politikai színeket képvisel” (82. old.). Ebben az esetben a latinos *prefektus* terminust javasolja, ami azért is érdekes, mert az erdélyi magyar nyilvánosságban az idegen (román) szóként értelmezett kifejezés használatának elkerülése céljából már azelőtt terjedni kezdett az archaizáló *ispán*, *főispán* szó ‘kormány megbízott’ értelemben való használata (lásd pl. Székedi 2015), hogy a magyar országgyűlés 2022-ben döntött volna a *főispán* kifejezésnek a magyarországi közigazgatási nyelvben való alkalmazásáról (Magyar Közlöny 2022). A 4. fejezet utolsó alfejezetében Sárosi-Márdirosz néhány olyan stratégiát ír le, amelyek fogódzóként szolgálhatnak a jogi és hivatalos szövegek fordításában. Ezt a részt is ismétlő kérdések zárják. Az első, elméleti egység végén a szerző a hallgatók eligazodását elősegítendő külön táblázatban szerepelteti a jegyzetben használt terminusokat azok meghatározásával és forrásával együtt.

Amint azt a bevezetőben is említettem, a szerző a gyakorlati részben 20 feladatlapot mutat be, amelyek nagy része szövegalapú terminológiai elemzési feladatokra összpontosít, de olyanokat is találunk itt, amelyek a szaknyelvi szókincs gyarapítását hivatottak elősegíteni. A szerző elmondásában az elemzésre kiválasztott szövegek mindegyike autentikusnak tekinthető, azaz mindegyik az adott szakterület szakértője által alkotott szöveg, „és mint ilyen, hiteles képet mutat a fordítási folyamatban felmerülő terminológiai nehézségekről” (11. old.). Ezek közül különösen érdekesek azok a feladatlapok, amelyekben párhuzamos (román és magyar) szövegek kapcsán kell eldönteniük a diákoknak, hogy melyik az eredeti, illetve ezeket alapul véve kell kétnyelvű glosszáriumot készíteniük.

Sárosi-Márdirosz Krisztina egyetemi jegyzete betekintést nyújt a romániai magyar fordító és tolmács szakos hallgatók számára az általános terminológia elméleti alapjaiba, illetve a hivatalos és jogi terminológia legfontosabb területeire. A kötet több szempontból is hiánypótló: román–magyar viszonylatban nem sok olyan tankönyv készült, amely a hivatalos és jogi szakterületeket tárgyalja. Ugyanakkor a 4. fejezetben bemutatott terminusmeghatározások és -megfeleltetések azoknak a gyakorló fordítóknak is értékes támpontként szolgálhatnak, akiknek a román és a magyar egyaránt a munkanyelve, és akik nap mint nap szembesülnek a szakszerűen, tudományos igényességgel létrehozott terminológiai adatbázisok és

szakszótárak hiányával. Így hát joggal merülhet fel az az igény, hogy a szerző hamarosan egy részletesebben kidolgozott formában is hozzáférhetővé tegye az itt érintett témaköröknek bemutatását, hiszen nagy szükség volna egy hasonló megközelítésű szakkönyvre, amely nem csak az egyetemi hallgatókat, hanem a romániai magyar fordítói és nyelvésztársadalmat is megszólítja.

Irodalom

- Banczerowski J. 2003. A szaknyelvek szerepe a civilizációs fejlődésben. *Magyar Nyelvőr* 127. évf. 3. sz. 277–282.
- Banczerowski J. 2004. A szaknyelvek és a szaknyelvi szövegek egyes sajátosságairól. *Magyar Nyelvőr* 128. évf. 4. sz. 446–452.
- Dróth J. 2000. Legyen egységes az Európai Unió magyar nyelvű terminológiája! *Magyar Nyelvőr* 124. évf. 3. sz. 287–297.
- Fazakas E. 2007. *Bevezetés a magyar nyelvtörténetbe*. Kolozsvár: Egyetemi Műhely Kiadó.
- Fóris Á. 2005. *Hat terminológiai lecke*. Pécs: Lexikográfiai Kiadó.
- Heltai P. 2004. Terminus és köznyelvi szó. In: Dróth J. (szerk.) *Szaknyelvek és szakfordítás*. Gödöllő: Szent István Egyetem. 25–45.
- Kurtán Zs. 2003. *Szakmai nyelvhasználat*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Magyar Közlöny 2022. 2022. évi XXIV. törvény Magyarország 2023. évi központi költségvetésének megalapozásáról, 58. alcím. *Magyar Közlöny* 127. sz. (2022. július 27.). 5079–5080.
- Sárosi-Márdirosz K. 2009. Fordított hivatalos szövegek néhány sajátossága. In: Nádor O. (szerk.) *A magyar mint európai és világnyelv*. Budapest: MANYE – Balassi Intézet. 192–198.
- Sárosi-Márdirosz, K. 2015. The Official Register of the Hungarian Language Used in Transylvania. In: Némethy Kesserű, J. (ed.) *21st Century Hungarian Language Survival in Transylvania*. California: Helena History Press. 247–295.
- Sárosi-Márdirosz K. 2016. A magyar jogi nyelv kialakulásának néhány aspektusa és változatai. In: Pletl R. (szerk.) *Anyanyelvi beszédkultúra a romániai magyar audiovizuális sajtóban*. Kolozsvár: Ábel Kiadó. 62–67.
- Sárosi-Márdirosz K. 2018. Az explicitáció és implicitáció esetei jogi szakfordítások esetében. In: Bakk M., Tonk M. (szerk.) *Az örökmozgó terei: Bodó Barna hetvenedik születésnapjára*. Kolozsvár: Exit Kiadó. 134–144.
- Sárosi-Márdirosz K. 2020. A kontaktushatás jelensége erdélyi magyar jogászok nyelvhasználatában. In: Heltai J. I., Oszkó B. (szerk.) *Nyelvi repertoárok a Kárpát-medencében és azon kívül*. Budapest: Nyelvtudományi Intézet. 259–276.
- Sárosi-Márdirosz K. 2023. A jogi-közigazgatási szövegek fordításának nehézségei a romániai közigazgatásban használt hivatalos űrlapok kétnyelvűsítésének fényében. *Glossa Iuridica* 10. évf. 3. szám. 243–257.
- Székesi F. 2015. Ispán és társai. *Maszol*.
<https://maszol.ro/velemeney/56752-szekedi-ferenc-ispán-es-tarsai> (utolsó letöltés dátuma 2024. október 14.).